

Yleinen mielipide ja ulkopolitiikka

Historioitsija John Lukacs (1960, 54) väittää, että Stalin antoi puna-armeijalle käskyn keskeyttää hyökkäyksensä Suomen rintamalla syyskesällä 1944 siksi, että Yhdysvaltain yleinen mielipide - ja presidentti Roosevelt - ihaili pientä pohjoista sankarikansaa. Jos väite on alkuunkaan tosi, voivat suomalaiset kiittää isolationistisia keskilännen maanviljelijöitä itsenäisyytensä säilymisestä. Tietenkään väitettä ei voida helposti todistaa oikeaksi, mutta se herättää tutkimuksen kannalta haastavan kysymyksen: Miten yleinen mielipide on arvioitavissa ja mikä on yleisen mielipiteen vaikutus ulkopolitiikassa? ¹

Klassikoksi muodostuneen **Public Opinion** -teoksen (1922) julkaissut Walter Lippmann totesi 1950-luvulla, että vaikka enemmistömielipiteellä (mass opinion) on Yhdysvalloissa yhä suurempi merkitys, "se on osoittautunut yleensä kuitenkin vaaralliseksi päätöksenteon mestaroijaksi, kun käsillä ovat olleet elämän ja kuoleman kysymykset" (Lippmann 1955, 20; ks. myös Lippmann 1922). Esimerkkejä ei ollut vaikea löytää. Englannissa voimakas pasifistinen mielipide 1930-luvulla vastusti varustautumista, vaikka se samaan aikaan

asettui vielä voimakkaammin vastustamaan saksalaista natsismia. Uudempana esimerkkinä voidaan mainita vuoden 1982 Falklandin sota. Englannin yleinen mielipide suorastaan käski pääministeri Thatcheria lähettämään laivasto-osaston uhkarohkealle retkelle eteläiselle Atlantille (Eban 1983, 34).

Mutta yhtä lailla on löydettävissä esimerkkejä, jotka osoittavat, että yleinen mielipide on ollut oikeassa tai ainakin oikeilla jäljillä arvostellessaan valtiojohdon poliittisia ratkaisuja. Yleinen mielipide auttoi Englantia jättämään toivottoman Suezin seikkailun 1956 (Eban 1983, 349-352). Kuuban kriisin ratkaisuissa saattoi painaa maailman yleinen mielipide: karismaattinen John F. Kennedy piti ainakin länsimaiset mediat hallinnassaan kriisin viikkoina, mikä kenties vaikutti Hrushtshevin vetäytymiseen (Kern & Levering & Levering 1983, 99-140). Abba Eban ei ole välttämättä väärässä kirjoittaessaan, ettei historia ainkaan selvästi tuomitse yleisen mielipiteen roolia diplomatian historiassa (Eban 1983, 351-352).

Suomessa yleinen mielipide oli melkoinen ongelma maan johdolle jatkosodan loppuvaiheissa. Marsalkka

Mannerheim syytti talvella 1944 epärealistista yleistä mielipidettä - ja samalla sensuuria - siitä, ettei rauhaa voitu ajatella kovilla ehdoilla. Tosin tässä vaiheessa syytös osui puolittain vanhan marsalkan omaankin nilkkaan, sillä hän oli paljolti vastuussa siitä, että sensuuri oli pitkään muokannut maaperää ylioptimistisille voitontoiveille (Rusi 1982, 319). Sodan jälkeen puolestaan uusi ulkopoliittinen suuntaus jouduttiin runnomaan läpi ilmeisesti melkoisen sisäisen enemmistömielipiteen vastustaessa "periksiantamista" sodan tappioiden katkeroitamassa ilmapiirissä (Salminen 1979, 199).

Maailman yleinen mielipide

Tavanomainen käsitys on, että maailman yleinen mielipide (world public opinion) on yleensä kannattanut rauhaa. Kansainliiton perustamisen takana on nähty olleen maailman yleisen mielipiteen. Klassisena esimerkkinä mainitaan myös Yhdysvaltain ulkoministerin Cordell Hullin huhtikuussa 1939 esittämä käsitys, että "yleinen mielipide, kaikkein varauksettomin rauhan voima, on yhä vahvemmin saamassa jalansijaa eri puolilla maailmaa" (New York Times 18.4.1939; ks. myös Morgenthau 1978, 264). Mikäli näin oli, se ei ehtinyt vaikuttaa historian kulkuun.

Erityisesti Yhdysvalloissa uskottiin 1940-luvulla, että Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokous edustaa maailman julkista omaatuntoa. New York Times totesi pian YK:n perustamisen jälkeen optimistisesti, että "YK:lla on peruskirjansa kautta huomattavia valtaresursseja käytössään ... ainakin siinä mielessä, että YK voi mobilisoida maailman yleisen mielipiteen, joka viime kädessä päättää kansainvälisestä voimatasapainosta" (New York Times 15.11.

katsauksia

1947). Viimeistään sen jälkeen kun kolmannen maailman valtiot saivat 1950-luvulla enemmistön YK:ssa, on Yhdysvalloissakin lakattu mainostamasta yleiskokousta maailman julkisena omanatuntona. Toinen asia on, ettei YK:n merkitystä jonkinlaisena "maailman enemmistömielipiteenä" nykyäänkään voida täysin sivuuttaa edes Yhdysvalloissa.

Maailman yleisen mielipiteen määrittäminen on varmasti vielä ongelmallisempaa kuin yleisen mielipiteen määrittely. Hans J. Morgenthau (1978, 265) katsoo, että maailman yleinen mielipide muodostuu yleisestä mielipiteestä, joka ylittää valtiolliset rajat ja siten yhdistää eri maiden kansalaisia konsensukseen ainakin joissain perustavissa kansainvälisissä kysymyksissä. Konsensus näkyy spontaanina toimintana ympäri maailmaa, mikäli kansainvälisen yhteisön shakkipöydällä tapahtuu asianomaisen konsensuksen vastaisia siirtoja. Mutta, Morgenthau päättelee, historia ei anna todisteita siitä, että jokin valtio olisi nimenomaan ylikansallisen mielipiteen pelottamana luopunut politiikastaan.

Morgenthau arviota on syytä tarkastella kriittisesti. Esimerkiksi suurvaltojen suorittamat sotilaalliset interventiot ovat toisen maailmansodan jälkeen ja etenkin 1960-luvulta alkaen johtaneet voimakkaisiin ylikansallisiin mielipidereaktioihin. Siinä missä Yhdysvallat ehkä voitti Kuuban kriisin ja Berliinin muurin vahvistaessa yleismaailmallista neuvostovastaisuutta, se ehdottomasti menetti Vietnamin katkerien vuosien aikana. Vaikka Vietnamin sodan lopettivat sekä Yhdysvaltain sisäinen mielipidekehitys että puhtaasti

reaalipoliittiset tekijät, ei voitane kuitenkaan täysin jättää pois laskuista sitä vaikutusta, joka oli ylikansallisella anti-amerikkalaisuuden kasvulla. Toisaalta yleinen mielipide, etenkin ylikansallisessa muodossaan, saattoi myös vaikeuttaa Yhdysvaltain mahdollisuuksia perääntyä Vietnamista, kuten Henry Kissinger (1982) on arvioinut. Valtio pyrkii jokseenkin aina suojautumaan ylikansalliselta painostukselta.

Mikä on siis maailman yleisen mielipiteen merkitys? On oletettava, että se vaikuttaa pikemminkin kielteisesti kuin myönteisesti valtaeliittiin. Onko maailman yleinen mielipide tuomitessaan Yhdysvaltain suorittaman Grenadan valtauksen jotenkin järkyttänyt presidentti Reaganin asemaa? Onko Chilen sotilashallinto pelästynyt kansainvälistä arvostelua? Hillitsikö maailman yleinen mielipide Idi Aminin väkivaltaisuutta? Onko Neuvostoliiton hallitus säikähtänyt kansainvälistä arvostelua, jota on esitetty mm. Andrei Saharovin eristämisen johdosta?

Aatteet eivät tunne rajoja. Epäilemättä islamilaisuus, sosialismi, taloudellinen liberalismi ja rauhan- aate voidaan mainita esimerkkeinä aatteista, jotka ovat synnyttäneet ylikansallisia "yleisiä mielipiteitä". Ranskan vallankumous laukaisi liik- keelle aatteellisen kiehunnan, jonka hedelmäksi on laskettu myös ameri- kalainen demokratia. On selvää, että yleisen mielipiteen tutkijan on ym- märrettävä aatetutkimuksen perus- teet. (Nevakivi & Hentilä & Haataja 1983, 145-156; ks. myös Palonen 1975, erit. s. 12-13.)

Toisen maailmansodan jälkeen toteutuneet valtiolliset muutokset ovat kuitenkin ilmeisen harvoin nou- dattaneet yleisen mielipiteen toivo- muksia. On yleistä mielipidettä sit- ten mitattu vapailla vaaleilla tai erityisillä haastattelututkimuksilla,

ei Itä-Euroopan valtiollista kehitystä tai Euroopan talousyhteisön integraa- tiota ole viety läpi yleiseen mieli- piteeseen nojaamalla.

Vuonna 1972 Englannin pääminis- teri Edward Heath ilmoitti aikees- taan liittää maansa talousyhteisöön. Julkinen reaktio oli ankaran kriitti- nen. Mutta kun liittymistä koskeva ratifiointi oli alahuoneen käsittelyssä jonkin aikaa myöhemmin, Heathin ratkaisua kiitettiin laajasti. Toisaalta kun Ranskassa järjestettiin 1972 kansanäänestys Ison-Britannian jäse- nyydestä talousyhteisössä, siihen otti osaa vain 40 prosenttia ääni- oikeutetuista. Äänestäjille esitettiin liian vaativa kysymys - tai asiaa ei koettu äänestämisen arvoiseksi. Vielä nykyisinkin EC-yhteisö kärsii ns. yleisen mielenkiinnon puutteesta. (Eban 1983, 351.)²

Huolimatta siitä, että satelliitti- aikakausi on lähentänyt maailman valtioita toisiinsa, on vielä liian aikaista puhua maailman yleisestä mielipiteestä minkäänlaisen vakiin- tuneen ulkopoliittisen toimijan mer- kityksessä. Eri asia on, että silloin tällöin - kenties yhä useammin - esiintyy erilaisia ylikansallisia mieli- pidevirtauksia, yleisiä mielipiteitä, joiden elinaika on kuitenkin jäänyt suhteellisen lyhyeksi. Parhaimmil- laankin ne vain täydentävät jo kan- sallisella tasolla esiintyvää yleistä mielipidettä.

Yleinen mielipide ja ulkopoliittinen päätöksenteko

Yleisen mielipiteen merkitys ulko- poliittisen päätöksenteon kannalta on kysymys, jota viime aikoina on ryhdytty määrätietoisesti tutkimaan monissa maissa. Kysymys on luonnol- lisesti keskeinen ainakin parlamen- taarisen demokratian maissa.

Suomalaisissa kansainvälisen poli- tiikan oppikirjoissa aihe on toistai-

seksi lähes kokonaan sivuutettu. Yleinen mielipide on sen sijaan tärkeä osa lehdistöhistoriallista tutkimusta, jossa esimerkiksi selvitetään, miten jokin yleiseksi mielipiteeksi määritelty ilmiö esiintyi jossakin lehdessä tai lehtijoukossa tietyinä aikoina (Tommila 1982, Eskola 1967). Niin ikään poliittisessa historiassa on yleisen mielipiteen tutkimus lisääntynyt (Nevakivi & Hentilä & Haataja 1983). Ehkä voidaankin todeta, että Suomessa on yleisen mielipiteen tutkimuksella perinteitä poliittis-historiallisessa tutkimuksessa sekä tiedotusopillisesti suuntautuneissa lehdistöhistoriallisessa tutkimuksessa.

Poliittisen historian perinteestä käsin on Juhani Mylly - ilmentäen laajemminkin ns. turkulaisen koulukunnan tutkimusintressejä ulkopoliittikan tutkimuksessa - hahmotellut lehdistötutkimusta ja samalla indikoitunut tarvetta tutkia yleistä mielipidettä osana turvallisuuspoliittista tutkimusta. Hänen tavoitteenaan on ensinnäkin laajentaa perinteisen turvallisuuspoliittisen tutkimuksen lähtökohtaa sisällyttämällä siihen puolueiden, kansalaisjärjestöjen ja lehdistön tutkimuksen. Nämä aktorit muodostavat Myllyn mukaan organisoituneen keskitason, joka sijoittuu valtakunnallisen johtotason ja kansalaisten väliin. Maan ulkopoliittisen ja keskitason välillä on demokraattisessa maassa tiivis molemminpuolinen vuorovaikutus. Näin laajennetun turvallisuuspoliittisen tutkimuksen tavoitteena on hahmottaa ratkaisujen taustalla olevat yleisemmät periaatteet sekä perusarvot, -arviointit ja -ratkaisut, joista turvallisuuspoliittinen linja varsinaisesti muodostuu. (Mylly 1984.)

Yhdysvalloissa yleisen mielipiteen tutkimuksella on pitempi perinne, joka on kytkeytynyt myös ulkopoliittikan tutkimukseen. Yli kymmenen

katsauksia

vuotta sitten ilmestynyt John E. Mullerin tutkimus **War, Presidents and Public Opinion** (1973) suuntasi tutkimusta ulkopoliittisten mielipidemuokkaajien analysointiin. Erityisesti arvioitaessa Yhdysvaltain Neuvostoliiton politiikkaa yleinen mielipide on katsottu keskeiseksi aktoriksi (Nye 1984, 1-35; ks. myös Levering 1978 ja James Simon 1974). Yleisen mielipiteen tutkimus kasvoi suorastaan räjähdysnomaisesti jo kylmän sodan aikana, mutta aina Vietnamin sodan aiheuttamaan ulkopoliittisen konsensuksen murtumiseen saakka Yhdysvaltain presidentillä oli hallitseva ote yleiseen mielipiteeseen ulkopoliittisissa kysymyksissä. Trumanin doktriinin kokoama ulkopoliittinen konsensus on Reaganin presidenttikaudella osoittanut palautumisen merkkejä. (Nye 1984, 12-13 ja 35.)

Ulkopoliitiikka on ollut ja on todennäköisesti jatkossakin elitististä päätöksentekoa (establishment enterprise). Yhtä lailla on selvää, että yleisessä mielipiteessä esiintyvillä antielitistisillä mielipiteillä on vaikutusta eliitin ajatteluun - ja viime kädessä päätöksentekoon. Vaikutus on usein huomaamaton ja hidas. Päätöksentekijä joutuu toimimaan jatkuvasti ristiriitaisen yleisen mielipiteen keskellä. Esimerkiksi Yhdysvaltain presidentti saattoi vuonna 1982 havaita, että yleisen mielipiteen vihamielisyys Neuvostoliittoa kohtaan oli kasvanut samalla kun presidentin sotilasmenoja kasvattanut vahvan puolustuksen ohjelma oli joutunut lisääntyvään vastatuuleen (Nye 1984, 30). Juuri tällaisissa ristiriitailanteissa korostuu poliittisen johtajuuden merkitys.

Tietoyhteiskunnassa elävä ja alati muuttuva yleinen mielipide on kietoutunut ulkopoliittiseen päätöksentekoon myös niin, että päätöksentekijän on hallittava sen vaatimukset - ei kuitenkaan välttämättä opportunistisesti myötäillen. Henry Kissingerillä oli ulkoministerikaudellaan tapana keskustella päivittäin parisen tuntia lehdistön kanssa. Näin hän kytki yleisen mielipiteen muokkaajaliitin osaksi omaa toimintaansa. Osapuolet saattoivat olla asioista eri mieltä, mutta tosiasiaksi jäi, että ne olivat viime kädessä saman päätöksentekorakenteen osia. Alexander Haig ei ulkoministerinä onnistunut ylläpitämään tätä rakennetta. Vankka rutiini ja laajat tiedot eivät auttaneet, kun kommuniaatio (edes fiktiivinen yleisen mielipiteen "huomioonottaminen") ei sujunut.

Viime kädessä yleinen mielipide tuomitsee ulkopoliitiikan - sen tuloksien mukaan. Kun puolueiden kyky heijastella koko kansan käsityksiä on heikentynyt, syntyy myös Suomessa tarvetta yleisen mielipiteen uudenlaiselle tutkimukselle. Lehdistön - laajasti ottaen kaikkien tiedotusvälineiden - merkitys välittävänä tasona päätöksentekijöiden ja kansalaisten välillä luonnostaan kasvaa. Kehityksellä saattaa olla vaikutusta jopa ulkopoliittiseen päätöksentekorakenteeseen.

Yleisen mielipiteen määrittämisestä

Yleinen mielipide on käsite, jota käytetään joka päivä. Sen katsotaan liittyvän tavalla tai toisella demokratiaan. Kidutuksen kieltämistä koskevaa yleissopimusta käsitellyt yhteispohjoismainen YK-puheenvuoro marraskuussa 1984 vetosi maailman yleiseen mielipiteeseen perustellessaan sopimuksen hyväksymistä. Nicaraguan varaulkoministeri sanoi niin ikään marraskuussa 1984, että

Yhdysvallat on valmistelemassa "maailman yleistä mielipidettä" suosiolliseksi Yhdysvaltain maihinnousulle Keski-Amerikkaan. Yleisellä mielipiteellä on jokin rooli tai vaikutus, jonka määrittäminen kuitenkin on ongelmallista.

Yleisen mielipiteen historia kulkee - riippuen asianomaisen yhteiskunnan taloudellis-sosiaalisesta kehitystasosta - jossain määrin parallelisesti lehdistön syntyhistorian kanssa. Yleinen mielipide syntyi silloin, kun tavallisille kansalaisille tuli mahdolliseksi esittää näkemyksiä julkisuudessa, kun kansan julkisuus täydensi edes ajoittain hallitsijan julkisuutta. (Tommila 1982, 8-10; Nordenstreng 1978, 177 ja 182-183.) Kiistelyä käydään nykyisin siitä, voiko organisaatioyhteiskunnan tuottama kansalaismielipide olla samalla "yleistä mielipidettä".⁴

Ruotsalainen mielipidetutkija Sture M. Waller (1961) on torjunut käsityksen, jonka mukaan lehdistöä tutkimalla voitaisiin suoraviivaisesti selvittää myös yleisen mielipiteen liikkeitä. Kiistanalaista on myös se, kuvastaako sanomalehdistö yleistä mielipidettä vai muovaako se sitä. Päiviö Tommilan mukaan mahdollisuutta ei voida osoittaa täysin paikansa pitäväksi (Tommila 1982, 11).

Kaarle Nordenstrengin mukaan yleinen mielipide on käsitteenä monien muiden tiedotusopillisten (ja yleensä yhteiskuntatieteellisten) käsitteiden tavoin merkityssisällöltään häilyvä ja vakiintumaton. Laajimmillaan sillä tarkoitetaan erityistä yhteiskunnallista tajuntaa. Suppeamassa merkityksessä yleinen mielipide viittaa yhteiskunnallisen tajunnan poliittiseen tai ideologiseen tasoon. Nordenstrengin mukaan käsitettä käytetään tavanomaisesti jälkimmäisessä (suppeassa) merkityksessä. (Nordenstreng 1978, 169.) Epäilemättä ns. länsimainen yleisen

mielipiteen tutkimus palautuu "suppean" merkityksen kategoriaan. Tällöin sitä ei myöskään tule yksipuolisesti sitoa sellaisiin kattavampiin käsitteisiin kuin "henkinen ilmapiiri" tai edes "mielipideilmasto", jotka enemmänkin kytkevät yleisiä mielipiteitä ja esimerkiksi lehdistövirtoja usein yli sukupolvien kulkevinä jatkumoina (Pietilä 1972).

Ulkopolitiikan tutkimuksen kannalta yleisen mielipiteen tutkimuksen päälähteinä ovat tavallisesti lehdistö, viestintävälineet yleensä sekä mielipidetutkimukset. Tätä aineistoa täydentävät muut tutkittavaan ilmiöön liittyvät lähinnä spontaanit joukkoilmiöt. On muistettava, että esimerkiksi lehdistön ja yleisen mielipiteen vastaavuus on jokaisen tutkimuksen yhteydessä erikseen selvitettävä ja että lehdistö tuskin koskaan peittää koko yleisen mielipiteen kentän. (Tommila 1982, 14; ks. myös Cohen 1976.)

Varsin tuoreen Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen mukaan 74 prosenttia kansalaisista luottaa television ja 54 prosenttia lehdistön välittämään informaatioon ulkopoliittisissa kysymyksissä (Nye 1984, 18).⁵ Tutkimus vahvistaa näkemystä, jonka mukaan lehdistöllä ja televisiolla on yleistä mielipidettä muokkaavaa merkitystä. Toinen asia tietenkin on, missä määrin niiden merkitys on reagoiva ja missä määrin ne muokkaavat mielipiteitä päätöksentekijöiden suuntaan. William Schneiderin mukaan yleinen mielipide pikemminkin "reagoi" kuin "antaa määräyksiä". Sen operatiivinen suhde päätöksentekijöihin on luonteeltaan tukeva (support) eikä rajoittava (constraint). Päätöksentekijä ei lähesty yleistä mielipidettä hakeakseen toiminnalleen suuntaa vaan suhde on "välineellinen": hän hakee yksinkertaisesti tukea jo aiemmin tehdyille ratkaisuille. (Schneider

katsauksia

1983, 44-47.)

Yhdysvalloissa ulkopoliittisen johdon ongelmana esimerkiksi vuosina 1945-65 oli se, miten saada perinteisesti isolationistinen yleinen mielipide internationalistisen ulkopoliittikan tueksi. Jotta "sanoma" olisi mennyt perille, kylmän sodan anti-kommunistinen ideologinen taistelu oli epäilemättä ellei välttämätöntä niin ainakin hyvin tärkeää. On voitu niin ikään havaita, että ulkopoliittisen eliitin arvostelijat saavat kaikkialla herkästi yleisen mielipiteen puolelleen. (Nye 1984, 30-35.) Suomessa tästä on löydettävissä useita esimerkkejä toisen maailmansodan jälkeisiltä vuosilta.

Ulkopoliittisen johdon tehtävänä on tehdä kansakunnan elämän ja kuoleman päätöksiä. Ratkaisujen taustalla vaikuttavat ne tekijät, jotka määräävät kansakunnan perusturvallisuusedut. Viime kädessä yksikään valtiojohtaja ei voi kuitenkaan tehdä jatkuvasti kansan enemmistön eikä myöskään yleisen mielipiteen vastaisia päätöksiä. Tässä mielessä olisi loogista, että etenkin ulkopoliittinen johtaja pyrkii johtamaan tai ainakin muokkaamaan yleistä mielipidettä. Ja toisaalta johtajan on kyettävä erottamaan aito "kansan tahto" manipuloidusta yleisestä mielipiteestä. Tässä saattaakin olla syy, miksi valtiojohtajat niin usein asettuvat "yleistä mielipidettä" vastaan: he uskovat, että kansan "hiljainen enemmistö", joka heidät on valtaan äänestänyt, ajattelee asioista eri tavalla kuin yleistä mielipidettä insistoivat prestiisijournalistit. (Neston 1966, Cohen 1963.)

Ulkopolitiikan tutkimus tarvitsee monipuolisesti orientoitunutta yleisen

mielipiteen tutkimusta. Yleinen mielipide on ollut ja on ulkopolitiikan yksi aktori pluralistisessa viestintäyhteiskunnassa. Metodisesti on syytä hyödyntää valtio-opin, sosiologian, tiedotusopin sekä aate- ja historia-tutkimuksen lähestymistapoja (Nordenstreng 1978, 183; myös Eskola 1967). Tutkijan on oltava valmis enemmänkin ymmärtämään kuin selittämään tutkittavaa ilmiötä.

Viitteet

¹ Artikkelit on lyhennelmä myöhemmin valmistuvasta laajemmasta tutkimuksesta, joka käsittelee yleistä mielipidettä ja ulkopolitiikkaa.

² Nordenstreng (1978, 181) korostaa, että myös ns. suuri yleisö ajattelee ja tiedostaa, joskin osin puutteellisesti: "Manipulaatiokoneistosta huolimatta kansanjoukoilla on edellytykset subjektiivisesti punnita objektiivisen kehityksen eri vaihtoehtoja ja mm. organisoidulla joukkotoiminnalla ryhtyä torjumaan 'väärää tietoisuutta' sekä edistämään objektiivisen todellisuuden ja omien etujensa kanssa sopuoinnussa olevaa ratkaisua." Nordenstreng mainitsee esimerkkinä Norjassa 1972 toimeenpannun EEC-äänestyksen, jossa "poliittisen ja viestintä-ilmaston enemmistöisesti ajattelemasta EEC-myönteisestä linjasta huolimatta väestön enemmistö hylkäsi liittymisratkaisun".

³ Harto Hakovirran teoksen (1981) muutoin hyvästä hakemistosta ei löydy käsitteitä "julkinen" tai "yleinen mielipide". Toisaalta Hakovirta sisällyttäneen yleisen mielipiteen laajempaan ulkopoliittiseen päätöksentekoteoriaan ns. Snyderin mallin mukaisesti (mt., 45). Esko Antolan, Unto Vesan ja Raimo Väyrysen muutoin varsin perusteellisessa oppikirjassa (1981) ei myöskään problematisoida yleisen mielipiteen merkitystä kansainvälisen politiikan tutkimuksen kannalta, vaikka teoksen lähtökohtana muutoin on irrottautuminen valtiokeskeisestä tavasta tarkastella kansainvälistä yhteisöä (ks. esim. mt.,

49-55). Suomalaisen ulkopolitiikan tutkimuksen suppea esittely, ks. Törnudd 1975, 9-16.

⁴ Yleisestä mielipiteestä ja organisaatioyhteiskunnan kansalaismielipiteestä ks. **Sosialistinen aikakauslehti** 3/1984, erityisesti Kauko Pietilän ja Osmo A. Wiion artikkelit.

⁵ Rober Organization for the Television Information Officeen vuodesta 1950 alkaen tekemisissä haastattelututkimuksissa on käynyt ilmi, että televisio ohitti lehdistön keskeisimpänä uutislähteenä Yhdysvalloissa vuonna 1963.

Kirjallisuus

ANTOLA, Esko & VESA, Unto & VÄYRYNEN, Raimo. Kansainvälinen politiikka. Helsinki, Porvoo ja Juva, WSOY, 1981.

COHEN, Bernard C. The Press and Foreign Policy. Princeton, Princeton University Press, 1963.

COHEN, Bernard C. The Public's Impact on Foreign Policy. Boston, Little Brown, 1976.

EBAN, Abba. The New Diplomacy. New York, Random House, 1983.

ESKOLA, Seikko. Joukkotiedotusvälineet poliittisen historian tutkimuskohteena. Teoksessa Oman ajan historian ja politiikan tutkimus. Helsinki, 1967, s. 44-56.

HAKOVIRTA, Harto. Johdatus kansainväliseen politiikkaan. Jyväskylä, Gummerus, 1981.

JAMES SIMON, Rita. Public Opinion in America, 1936-1970. Chicago, Rand McNally, 1974.

KERN, Montague & LEVERING, Patricia W. & LEVERING, Ralph B. The Kennedy Crises. The Press, the Presidency, and Foreign Policy. The University of North Carolina Press, 1983.

KISSINGER, Henry. Years of Upheaval. Boston, Little Brown, 1982.

LEVERING, Ralph B. The Public and American Foreign Policy, 1918-78. New York, William Morrow, 1978.

LIPPMANN, Walter. The Public Opinion. New York, 1922.

LIPPMANN, Walter. The Public Philosophy. Boston, Little Brown, 1955.

LUKACKS, John. The History of Cold War. New York, 1960.

MORGENTHAU, Hans J. Politics among Nations. New York, Alfred A. Knopf, 1978.

MULLER, John E. Presidents and Public Opinion. New York, John Wiley & Sons, 1973.

MYLLY, Juhani. Ideologiat vai reaali-politiikka. Turvallisuuspoliittisen ajattelun perusteista. Turun yliopisto, Poliittisen historian laitoksen julkaisu E:1, 1984.

NESTON, James. The Artillery of the Press. Its Influence on American Foreign Policy. The Council of Foreign Relations, 1966.

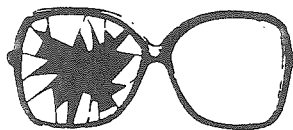
NEVAKIVI, Jukka & HENTILÄ, Seppo & HAATAJA, Lauri. Johdatus poliittiseen historiaan. Espoo, Weilin+Göös, 1983.

NORDENSTRENG, Kaarle. Tiedotusoppi. Keuruu, Otava, 1978.

NYE, Joseph S., Jr. The Making of America's Soviet Policy. Yale University Press, 1984.

PALONEN, Kari. Aatevirtauksia Snellmanista nykyaikaan. Helsinki, 1975.

PIETILÄ, Veikko. Lehdistökirjoittelu ja mielipiteenmuodostus. Tampereen yliopiston tutkimuslaitos, A-tutkimuksia, 1972:41.

katsauksia

RUSI, Alpo. Sensuuri jatkosodassa. Helsinki, 1982.

SALMINEN, Esko. Aselevosta kaappaus-hankkeeseen. Keuruu, Otava, 1979.

SCHNEIDER, William. Conservatism, Not Interventionism: Trends in Foreign Policy Opinion, 1974-1982. Teoksessa OYE, Kenneth & LIEBER, Robert & ROTCHILD, Donald (toim.). Eagle Defiant: U.S. Foreign Policy in the 80s. Boston, Little Brown, 1983, s. 44-47.

SOSIALISTINEN Aikakauslehti, (1984): 3.

TOMMILA, Päiviö. Sanomalehdistö ja yleinen mielipide. SSLH:n julkaisuja N:o 20, 1982.

TÖRNUDD, Klaus. Esipuhe. Teoksessa HAKOVIRTA, Harto & VÄYRYNEN, Raimo (toim.). Suomen ulkopoliittikka. Jyväskylä, Gaudeamus, 1975, s. 9-16.

WALLER, Sture M. Historisk opinionsundersökning och tidningsforskning. Historisk Tidskrift, (1961), 249-288.